

טעמא דאורייתא

גליון שבועי מבית אליה תמימה

פרשת עקב - גליון 52

'מה ה' אלקיך שזאל מעמך'

מקורות שתכלית המצוות הם 'לטוב לנו'

בפרשה מובא הפסוק (י' י"ב) 'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמר את מצות ה' ואת חקתיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך'. מבואר בפסוק הציווי על מצוות היראה, האהבה, וההליכה בדרכי השם, ואחריו מבואר הציווי הכללי על קיום המצוות כמו שכתוב 'ולעבד את ה' אלקיך' וגו', והציווי הכללי על שמירת הלאוין כמו שכתוב 'לשמור את מצות ה'', ואחר כל זה מבאר הפסוק שמטרת כל העניינים האלו הם 'לטוב לך', והיינו לצורך האדם שייטיב לו.

ויסוד העניין עצמו שתכלית כל המצוות הם להיטיב לנו, מפורש בתורה פעמים רבות בספר דברים, ונפרט כאן מקומם, בפרק ד' פסוק מ' נאמר 'אשר ייטב לך ולבניך אחריו', בפרק ה' פסוק כ"ו נאמר 'למען ייטב להם ולבניהם לעלם', שם בפסוק ל' 'למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון', בפרק ו' פסוק ג' נאמר 'אשר ייטב לך', שם בפסוק י"ח נאמר 'למען ייטב לך', שם בפסוק כ"ד 'לטוב לנו', בפרק ח' פסוק ט"ז נאמר 'להיטבך באחריתך', ובפרק י' פסוק י"ג 'לטוב לך', ובכל אלו הפסוקים מבואר שתכלית כל המצוות הוא לצורך האדם כדי שייטיב לו, אכן דבר זה צריך ביאור.

מהי אותה הטובה

והנה בפרק ח' פסוק ט"ז הפסוק מפרט ומבאר מהי אותה הטובה האמורה, וכך נאמר 'המאכילך מן במדבר אשר לא ידעון אבתך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך', ונראה שהטובה האמורה בפסוקים הללו אינה בעולם הזה, אלא 'באחריתך' - לעתיד לבוא ולימות המשיח. אמנם בפשיטות אי אפשר לומר כן שהרי מפורש בפרק ה' פסוק ל' מפורש 'בכל הדרך אשר צוה ה' אלקיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון', ומבואר במפורש שהטובה תהיה 'בארץ אשר תירשון' וזה בעולם הזה, ובפרק ו' פסוק כ"ד מבואר גם כן 'לטוב לנו כל הימים', ומשמע שהכוונה גם לטובה שבעולם הזה.

(ולפי זה מה שנכתב בפ"ח פט"ז - 'להיטבך באחריתך', הטעם, כי שם מדבר על הייסורים שסבלו כלל ישראל במדבר שזה היה להיטיב לנו באחריתנו, אבל באמת תכלית המצוות הם להיטיב לנו גם בעולם הזה וכמו שכתוב 'לטוב לנו כל הימים').

ביאור בתכלית מצוות התורה

ויש לפרש העניין, כי הנה היסוד העיקרי בכוונת התורה ומצוותיה הוא האמונה והבטחון בהש"ת, וזה תכלית כל המצוות, ועל זה העירו רבותינו במה שאמרו (ברכות ס"ג א') 'דרש בר קפרא איזהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוים בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך', ואמרו עוד (מכות כ"ד א') 'בא חבוקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה'. ויסוד העניין כבר מבואר בפסוק שנאמר (תהלים ע"ח ה') 'ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל וגו' למען וגו' וישימו באלקים כסלם ולא ישכחו מעללי אל ומצותיו יצורו', מבואר בזה כי עיקר תכלית התורה הוא להביא את האדם לבטחון בהש"ת.

ובדברי הגר"א (משלי כ"ב י"ט) מבואר גם כן כמו שנתבאר שכתב שם וז"ל

בפתח הגליון

ראוי להתבונן בטעמן של חוקי התורה

בפתח דברינו ברצוננו לעמוד עטרה לראשינו את לשונו הזהב של הרמב"ם (פ"ד מתמורה הי"ג), ראוי להתבונן בהן (- בחוקי התורה) וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם, הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה. יש לדקדק בדברי הרמב"ם ששלמה המלך לא השיג טעמן המושלם של אחד מהחוקים, ובכל זאת חקר ודרש, ולמד מזה הרמב"ם שעלינו לחקור ולפשפש בטעמי המצוות, והמתבאר בזה שאף שבידוע שלא נשיג סופן של הטעמים אי"ז סתירה ועלינו לחקור בטעמי החוקים. ונראה פשוט מדברי הרמב"ם דבמצוות ובמשפטים וודאי שיש לדרוש הטעמים שבהם.

ומהנהגתו של בעל ספר החינוך נלמד ג"כ כמשנ"ת, וז"ל (מצוה תקמה), כי הנך רואה בעיניך דעת שניהם (הרמב"ם והרמב"ן) כי יש במצוות התורה טעם להועיל בני אדם בדעותיהם להכשירם ולהרגילם להכשיר בהן כל פעולותיהם, ושאינן התועלת בעשייתן חלילה לבורא ברוך הוא, ואם אמנם כי יש מן המצוות שלא השגנו בטעמן במיעוט שכלנו מרוב עומקן ותכליתן גודלן, לא נמנע ממנו מהגיד בהן כל אשר נשיג למצוא מן התועלת שיש לו לאדם בעשייתן. וזה דרכי בכל שיחתי בספרי זה שיש במצוות תועלת מצוי לנו אך לא אל המצוה בהן, ואם נתן לבך בדברים תמצא זאת הכוונה בכלן, והרבה יגעתי במקצתן להשיג בעניות דעתי לראות בהן מעט קט מרוב התועלות שבהן, וכתבתיו על כל אחת, וזה חלקי מכל עלמל. ומבואר שיגיע החינוך למצוא טעמים אף שידע שאין זה השלימות של טעם.

ידועים דברי חז"ל (ילקוט שמעוני קהלת רמז תתקעו) על שלמה המלך, כל זה נסיתי בחכמה, לא הנחתי חכמה בעולם שלא עמדתי עליה, וכיון שהגעתי לפרשת פרה אדומה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. בדברי הילקוט ישנה תוספת שיש בה משמעות יסודית, זה ודאי שאת המצוות והמשפטים היו טעמיהם ידועים לשלמה מלכא, ובהכרח שדברי שלמה נסובים על החוקים, וע"ז אמר שלמה לא הנחתי 'חכמה' בעולם שלא עמדתי עליה, שלמה המלך מגדיר את טעמי החוקים כחכמה, והנה כאשר נתבונן בזה נראה ששלמה מגדיר את טעמי החוקים כחכמה והיינו דבר הניתן להשגה. וזה כאמור בדברי הרמב"ם המובאים לעיל שיש לדרוש בטעמי התורה ולהבין אותם.

ובספר הר המוריה כתב דהרמב"ם אזיל לשיטתו דלכל המצוות ישנו טעם וניתן להשיגו, וכן דעת כמה מן הראשונים, ואשר ע"כ מחובתנו להתבונן במצוות ה' ולהשיג טעמיהם.

אולם כמדומה שיש בזה חידוש גדול יותר, שהנה הרבי ר' העשיל (רבו של הש"ך) פירש דברי חז"ל באופן הבא, וז"ל (בספר חנוכת התורה פרשת חוקת), איתא במדרש על כל דבר היה שלמה המלך עליו השלום אומר טעמים כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. ויש לפרש על זה האופן דודאי מציינו טעמים הרבה אף על מצות פרה אדומה כמו תבא אמה וכו' ועוד טעמים, רק שעיקר סוד טעמיה הפנימיים נעלם ממנו, והנה מכה שכתוב ויקחו אליך דרשו חכמינו ז"ל לך אני מגלה טעמה, מזה ידע שלמה שלא עמד עדיין בסודה משום דכתיב אליך דוקא למשה וכו'. והנה אחר שאמר טעמים בכל התורה כולה חשב שכבר עמד על אמיתיות הטעמים וכשהגיע לפרשת פרה אדומה אמר גם כן טעמים, והנה אחר שידע ששם גבי פרה אדומה לא עמד על הטעם הפנימי אם כן אף בכל התורה גם כן אפשר שעדיין לא עמד על פנימיות הטעמים, ואף שאמר כמה טעמים, הרי גם במצוות פרה אדומה מצא ידו לדרוש כמה טעמים ועל הטעם הפנימי לא עמד, אם כן גם בכל התורה כולה אפשר שעדיין לא עמד בסודם רק שנדמה לו שעמד על סוד הטעמים כמו שנדמה לו גם כן שכבר עמד על סוד הטעמים של פרה אדומה, לכן אמר אמרתי אחכמה בכל התורה כולה, דהיינו שהייתי סבור שכבר עמדתי על סוד הטעמים. אבל כשהגעתי לפרשת פרה אדומה נודעתי שהיא רחוקה ממני, שגם טעמים של כל התורה הוא רחוק ממני, שלא עמדתי על סודן האמתיים, וזה שאמר כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה רצה לומר שמכאן נולד לו הספק.

ומבואר בדברי הרבי ר' העשיל ששלמה אמר טעמים גם במצוות פרה אדומה והיות ודרשו חז"ל שלא נגלה הטעם אלא למשה, סבר והבין שאם גם במצוה זו אמר טעמים הרי שבהכרח שבכל המצוות יש לדון אם הטעמים שנאמרו מכונים הם לאמת.

והנה לאחר דברי הרבי העשיל, ניתן להבין שלאחר ששלמה דרש את כל התורה הגיע לפרשת פרה שבה נתברר לו כי לא השיג טעמה, ואז פירש מלדרוש טעמי התורה, וחזר בו מכל מה שדרש, (וע"ז מ"ש חז"ל פסחים כ"ב ב' שמעון העמסוני וכו' היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש). אולם לאחר העיון בדברי הרמב"ם נראה

‘ועקר נתינתו התורה בישראל הוא כדי שישמו בטחונם בה’, כמו שכתוב (תהלים ע"ח ה' - ד') וישמו באלקים כסלם וגו', וגם כן לספר אחר כך לבניהם, כמו שכתוב (שם) למען ידעו דור אחרון, **והוא לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות**, כמו שכתוב ולא ישכחו וגו' ומצותיו יצרו'. ובמקום אחר (משלי ל' ה') כתב **‘וכן המצוות הם תר"ג, והם נכללים באחת**, כמו שאמרו (מכות כ"ד א') בא חבקוק והעמידן על אחת, **והוא הבטחון**, כמו שכתוב (חבקוק ב' ד') וצדיק באמונתו יחיה עכ"ל.

ובאמת האמונה והבטחון בהש"ת מביאים את האדם לאושר ושלווה אמיתית בחיי העולם הזה, ולזה נתכוון הפסוק במה שאמר כי תכלית המצוות הם **‘לטוב לך’**, שעל ידי הבטחון האדם מרגיש כיונק על שדי אימו שבטוח באימו שתזמין לו כל צרכיו ותנהיג אותו בדרך הישר והטוב, וזהו שנתפאר דוד המלך עליו השלום ואמר (תהלים קל"א ב') **‘נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי’**, כי זה תכלית הכל וכלל כל התורה.

איך כל המצוות מביאות אותנו לאמונה ובטחון

אכן יש להתבונן איך כל המצוות מביאו אותנו לבטחון בהש"ת, ונראה כי מבוואר בדברי רבותינו (במדבר רבה פי"ג ט"ז ותרגום יונתן שמות כ"ד י"ב) שכל המצוות רמוזות בעשרת הדברות, ונראה כי חמשה הדברות הראשונות באו בשביל להביא אותנו לאמונה ובטחון בהש"ת, ולזה מורות הדיברות אנכי השם, לא תשתחוה, זכור את יום השבת, והדיברות לא תשא, וכבד את אביך מורות על כבוד השם שהוא עניין הנאצל מהאמונה ברוממותו יתברך והוא גם כן מכלל האמונה שאם לא יכבד את אביו מהיכן יכבד אותו יתברך.

וטעם חמשה דברות אחרונות המביאות לעקור ממנו את המידות הרעות כי בשביל שנדבק בו באמת צריך לפנות הלב אליו יתברך, וכמו שכתוב (תהלים ע"ח ה') **‘דור לא הכין ליבו ולא נאמנה את אל רוחו’**, ולכן אסרה לנו תורה את המידות הרעות בה' דברות אחרונות שכולם מורים על ריבוי העסק בענייני עולם הזה וטרדותיו, כגניבה ורציחה שנאסרו כדי למנוע את תאוות הנקמה המגיעה מריבוי הטירדה בענייני העולם, וכחמדה והניאוף שמביאים לריבוי עסק בענייני העולם הזה.

טעם נוסף בחמשה הדברות האחרונות כי העיקרים הללו הם התולדה המגעת מחיי האמונה והבטחון, כי באמת ממידת הבטחון אין שום מקום למידות הרעות אחר שידוע כי הכל בחשבון אצלו יתברך והוא יתברך משלם לאיש כפעליו, כי מה שייך לקנאות כשידוע שהכל מאיתו יתברך, ומה שייך לרדוף אחר התאוה והכבוד כאשר יודע שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואם כן בוודאי לא יגיע לו שום איזה דבר אם לא שנגזר עליו, ואם נגזר עליו בוודאי יקבלנו גם בלא הרדיפה אחריו.

ועל זה אמר הכתוב (איוב כ"ח כ"ח) **‘הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה’**, והכוונה כי בכדי להשיג יראת השם צריך חכמה, אבל ה'סור מרע' היא ה'בינה' פירוש שמתוך שמבין דבר מתוך דבר ומנהיג עצמו במידת היראה ממילא פורש מן הרע, שכיון שידוע שהכל ביד הש"ת ממילא אין לו במה לקנאות ואין לו לרדוף אחר התאוה והכבוד בידועו שלא יקבל רק מה שנגזר עליו, ולכן 'סור מרע' נקרא 'בינה' שהיא התולדה מיראת השם וכו"ל.

הוספת עומק בתכלית מצוות התורה

ויש להוסיף בזה, ונקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל (במדרש הובא בשל"ה שער הגדול ל' א') **‘ה' צלך על יד ימינך’**, כצל הזה מה צל הזה אם אתה מראה לו אצבע אף הוא מראה לך אצבע, כך הקב"ה וכו'. ומזה הוציאו הרבה מהאחרונים ענין הביטחון לדבר מסוים שכיון שמאמין בבורא שיזמן לו פרנסתו בוודאי ינהג עמו הבורא באותו הנהגה שמאמין בו.

אמנם עיקר ביאור הפסוק הוא בכלל הנהגת הש"ת לאדם, שאם האדם חוסה בצל הש"ת אזי הש"ת משרה שכינתו בתוכו, ומזמין לו כל צרכיו בריווח ומשפיע לו הטובה הגמורה וחיי מתוקים כדבש וכנופת צופים, ואם

ח"ו להיפך אזי אין הש"ת משרה שכינתו בתוכו ונוטל טובה מחייו ומאבד את כל מנוחת נפשו, ואין רצונו מתקיים בכל מקום. והנה ידוע שעיקר הטובה האמורה היא על ידי השראת השכינה, כי השכינה היא שורה עלינו ומזמנת אותנו ומזמנת לנו כל צרכינו, ולכן נקראת 'שכינה' מלשון ששוכנת עמנו, וכמו שכתוב (ויקרא ט"ז ט"ז) **‘השוכן עמם בתוך טומאתם’** ועוד כמה מקראות, והיא המשפעת לנו הטובה והיא דוואגת לכל צרכינו ומאווי נפשנו ומזמנת כל צרכינו ומנוחת נפשנו.

תכלית המצוות להביא להשראת השכינה

והנה אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פי"ט ו') שעיקר בריאת העולם היה כדי שיהיה לקדוש ברוך הוא דירה בתחתונים, ולפי מה שנתבאר עיקר תכלית הכל הוא להגיע לבטחון בהש"ת ולהנות מקירבתו וכמו שכתוב (תהלים ס"ג ד') **‘כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך’**, ובאמת שתי עניינים אלו אחד הם, כי על ידי הבטחון והאמונה הש"ת משרה שכינתו על האדם שהרי הוא יתברך מתנהג עמנו בהנהגה ד'כצל הזה', ואם אנו מאמינים בו ובוטחים בו אזי הוא משרה שכינתו עלינו ומשפיע לנו כל צרכינו.

נמצא עיקר התורה והמצווה היא בכדי שתשרה שכינה בישראל, וזהו הכוונה בפסוק **‘מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם וגו' לטוב לך’**, כי על ידי השראת השכינה באה זה הטובה, ואף על פי שעיקר הטובה תהיה לעתיד לבוא, עת שנזכה להשתעשע עם הש"ת ולראותו עין בעין, מ"מ כבר נתבאר באות א' שזה הפסוק הולך גם על העולם הזה, ואף על פי שמצינו צדיק ורע לו וכו', זה כבר נתבאר בפסוק הנ"ל (דברים ח' ט"ז) **‘למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך’**. ובודאי שנדחית טובת העולם הזה מפני טובת העולם הבא.

מאמר הזוה"ק שהדיבור 'לא תחמוד' כולל כל מצוות

התורה והביאור בזה

ובזה"ק (ח"ג ע"ח ב') אמרו ש"לא תחמוד" הוא כלל כל התורה, וזה לשונם 'ותניא מילתא בתרייתא דעשר אמירן דאורייתא לא תחמוד אשת רעך גיין דהאי כללא דכולהו, ומאן דחמיד אתתא אחרא כאילו אעבר על אורייתא לא'. וצריך ביאור מה נשתנה זה הדיבור משאר הדברות שנעשה 'כללא דאורייתא'. והביאור בזה בפשוטו, כי באמת כל מעשי האדם נפעלים לפי חמדתו, ולפי החמדה כך יהיו כל המעשים, ולכן 'לא תחמוד' הוא כללא דאורייתא כי בזה הכל תלוי וכל המעשים של האדם נגזרים אחריה.

אכן נראה לבאר המאמר באופן אחר, כי באמת בתורה יש שני בחינות - 'סור מרע' ו'עשה טוב', ובבחינת ה'סור מרע' זה הדיבור כולל את כל מצוות התורה, אבל בבחינת ה'עשה טוב' הדברה הראשונה 'אנכי ה' אלקיך' כוללת את כל מצוות התורה. והביאור בזה לפי מה שנתבאר שתכלית התורה הוא 'לטוב לך' והוא הבטחון והחסיון בצל כנפי הש"ת, והנה כל התורה עניינה כדי שנהיה מוכנים לקבלת הטובה הזאת שנחסה בצל השם ונהנה בקרבתו, ולזה באו ה' דברות הראשונות (-) אנכי, לא תשתחוה, לא תשא, זכור את יום השבת, כבד את אביך), כדי שנכין ליבנו לקרבתו יתברך. אכן ענייני העולם האסורים הם מפני שמונעים אותנו מקבלת הטובה ההיא ולכן נאסרו שטורדים אותנו מהבטחון והחסיון בצל כנפי הש"ת, ולזה באו ה' דברות האחרונות (-) לא תרצה, לא תנאף, לא תגנב, לא תענה ברעך, לא תחמוד), כי כל ענייני העולם האסורים באים מן החמדה שחומד את אשר לזולתו ומקנא בו, ולכן רוצה להורגו או לגנוב ממונו או להזיקו, ולכן 'לא תחמוד' הוא כלל כל התורה שזהו כלל התורה בבחינת ה'סור מרע' שבה.

והיוצא שהדברה הראשונה והאחרונה שניהם כללי התורה, שהדברה הראשונה 'אנכי ה' הוא החסיון בצל הש"ת והביטחון בו יתברך, וזה עיקר כוונת הבריאה, והדברה האחרונה באה להסיר כל המניעים מן הביטחון ובה ג"כ נכלל כל התורה וזה 'לא תחמוד'. נמצא הדברה הראשונה כוללת התורה ב'עשה טוב' והאחרונה כוללת התורה ב'סור מרע'.

‘ומה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' לטוב לך’

בטעם ענין הברכה

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך וגו'. (ח' י').

לנו רשות להנות מן העולם, אך ציוונו הבורא יתברך שלא נאבד כלום מעולמו, וברגע שאכלנו פרי העץ מיד נחזיר לו ונמשיך אור אלוקותו על העולם כדי שיבראו פירות חדשים וכך לא תחסר הבריאה ממה שהייתה. ונראה עוד דלפי זה הביאור בנוסח הברכה 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה' אינו 'בגלל' שהקב"ה ברא את פרי העץ או את פרי האדמה אלא הכוונה שעל זה הוא מומשך לברוא עוד פרי העץ ועוד פרי אדמה כדי שלא תחסר הבריאה ממה שהייתה. ויתבאר בזה עוד העניין שכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא תעשה, כי באמת כל הבריאה מסודרת ומדויקת כמה עצים וכמה פירות יהיו בה, ואם האדם ממשיך את אלוקותו של הקב"ה על מה שלא רצה הרי הוא משנה מהסדר שקבע הבורא שהוא רצה שיהיה דווקא כמה פירות שהיו עד עכשיו ולכן עובר בלא תעשה.

(ועוד כי כתיב 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך', ולכן כאשר מברכים ומזכירים שמו הגדול על ענין האכילה, מתברך זה האוכל בטובו ובשפעו הרוחני, כי בכל דבר יש ניצוץ אלוקי המחיה זה המקום ואותו הניצוץ הוא בר השגה מעט וכמו שמצינו אצל האבנים שישן עליהם יעקב אבינו, וכשמברך מתברך הניצוץ האלוקי בדעת מרובה ומשפיע שפעו על האדם האוכל מזה האוכל, כי באכילה מתאחד האדם עם הדבר שאכל כי נהיה חלק ממנו, ולכן ישנן השגות שלא ניתן להשיג כי אם על ידי האכילה).

מפסוק זה נלמד המצווה לברך ברכת המזון, והנה חכמים הוסיפו על דברי הכתוב ותקנו ברכה לפני האכילה כבסוף, והטעם אמרו בגמרא (ברכות ל"ה א') כי סברא היא שאסור לו לאדם שיהנה מהעולם הזה בלא ברכה, ובפשיטות הכוונה כי הברכה היא הודאה להשי"ת על שנתן לנו את האוכל, ופירוש המילה ברכה הוא לשון הודאה, ואמרו בגמרא כי סברא היא שנודה להשי"ת על מה שגמל אותנו.

ואמנם בנפש החיים (שער ב') הכריח כי ברכה אינה לשון הודאה אלא לשון המשכה, וביאר העניין כי כיון שהקב"ה נתן לנו שפע אנו צריכים להחזיר לו ולהמשיך את אלוקותו בעולם, ועיין שם שהרחיב כי בכוח האדם ליתן ריבוי ושפע ואור בעולמות העליונים ולהמשיך את אלוקותו של הקב"ה על העולם, ולפי זה צריך ביאור מה הסברא בזה שאסור לו לאדם להנות מהעולם הזה בלא ברכה, והאיך היינו יודעים זה מסברא, ועוד שגם המצוות שיש בהם סברא פשוטה כביכורים שהוא הודאה לה' על הפירות הטובות שנתן לנו, וכרוב דיני ממונות שהם עניינים שהשכל מחייב - גם הם כתובים בתורה, ולא מסתבר שהם נכתבו רק בשביל כמה הלכות מחודשות שיש בהם.

ונראה הביאור בעניין הברכה כי באמת הארץ ומלואה של הקב"ה והוא נתן

ביאורים על הפרשה

כן הוא בתורה ש ותור"פ ותוס' ריה"ח שם, (שלא היו לפני עיני רבינו הגר"א) וכן הביא בתורה"ד סי' ק"ח מהתוס'. והדברים סתומים.

ויש שאמרו לחומר הנושא, שהוא מצוות התורה דכתיב בפרשת מצורע והזרתם את בני ישראל מטומאותם, והוא דין תורה להפריש בני ישראל מן הטומאה שלא יטמאו את המקדש, ולכן צריך לקרוא בתורה פרשת פרה שהיא ענין טומאת מת וטהרת הפרה כדי להודיע את ישראל, וצ"ב.

וכבר הבאנו מה שביארו בזה באופן אחר עפ"מ"ג, שבזה אנו מקיימים המצווה דזכירת מעשה העגל, שהרי פרה אדומה היא לכפרה על העגל כמש"א תבוא האם ותקנח צואת בנה, וכיון שנצטוונו לזכור מעשה העגל קבעו לקרות פרשת פרה לזכור זאת. וכמו שקבעו פרשת זכור לזכירת מעשה עמלק. (ואפשר שלא רצו חז"ל לקבוע קריאת מעשה העגל עצמו שלא יהא קטרוג, וקבעו פרשת פרה שהיא הכפרה על מעשה העגל).

את ה' אלקיך תירא אתו תעבד ובו תדבק ובשמו תשבע. (י' כ').

כאן נכתבה מצוות היראה, ונראה דב' מיני יראה יש, הא' יראת הרוממות שהיא מצווה תמידית וזהו 'את ה' אלקיך תירא' בקביעות ועניינה ביטול והכנעה להשי"ת, ובכללה מידת הענווה כמ"ש ענווה קטירא ביראה שהכל ענייניו ביטול והכנעה.

ועוד מצווה יש ממ"ש בכמה מצוות 'יראת מאלוקיך', שעניינה לצורך קיום המצווה, שאם הגיע היצר לפתות לו לאדם אזי ישים לנגד עיניו היראה ולא יכשל בעבירה, וזה מקיים אפי' ביראת העונש, אבל מצוות היראה התמידית אינה מתקיימת ע"י יראת העונש, שעניין היראה היא הדבקות בהשי"ת וע"י יראת העונש לא תבוא הדבקות בו.

לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וגו'. (ז' כ"ה - כ"ו).

טעם המצווה כתב הרמב"ם (מו"נ ח"ג פרק ל"ז) כי עובדי העבודה זרה היו מאמינים כי החזקת העבודה זרה בבית היא מביאה לאדם ברכה ואושר בכל מעשי ידיו, ולהרחיק מענין זה ציוותה התורה שלא להנות מעבודה זרה כלל ושלא להחזיק בבית עבודה זרה כל עיקר. עוד נראה כי לרוב מאיסות העבודה זרה וענינה ראוי להרחיק ממנה ושלא להחזיקה בבית כל עיקר.

כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה וגו'. (ח' ז').

הטעם שארץ ישראל משובחת כל כך אמרו בזוה"ק (וירא ק"ח ב') כי כל הארצות נתונות להשגחתם של מלאך הממונה עליהם ואלו ארץ ישראל נתונה להשגחתו של הקב"ה לבדו, ומכיון שאף ישראל אינם מתנהלים על פי מלאך אלא על פי הקב"ה לבדו וכמו שנאמר 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו' לכן נתן להם הקב"ה את הארץ הזאת.

זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלקיך במדבר (ט' ז').

פשוטו של מקרא הוא שמשא היה מדבר עם ישראל ומוכיח אותם על חטאתם, אבל בתורת כהנים (בחוקותי פרשה א' אות ג') אמרו מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפך, והיינו שהוא מצווה לדורות לזכור מעשה העגל וצריך להזכיר בפה ככל הזכירות, והרמב"ן בספר המצוות (שכחת העשין עשה ז') נסתפק למנותו במנין המצוות, וצריך להבין היכן אנו מקיימין מצוה זו.

והנה ידוע מש"כ בשו"ע (סי' תרפ"ה) שיש אומרים שקריאת פרשת פרה היא מדאורייתא, והביא כן מהתוס' ברכות (י"ג א') והאחרונים תמאו בזה טובא איזו מצווה מן התורה יש בקריאת פרשת פרה, ובביאור הגר"א כתב שגירסא משובשת נזדמנה לו למחבר בדברי התוס'. ובאמת בתוס' לפנינו ליתא אמנם

מטרת ממשלת הזדון

שהשלטון החדש יגרום לנו ציפיה לגאולה ולביאת משיח, במקום זאת תהא הציפיה שלנו רק שיחזור השלטון הקודם למקומו, ויחזור ראש הממשלה הקודם לתפקידו. וזה משום שהורגלנו תקופה ממושכת כזאת לקוות ולרצות בשלטונו. וכן הוא משום שיש איזו הרגשה של ההתנצחות משותפת, בין מחנה השלטון החדש לבין מחנה השלטון הקודם, ונעשה הרגשה כאילו אנו בני הציבור החרדי שייכים למחנה זה וממילא יש רצון וציפיה לנצחון על השלטון החדש.

ודבר זה הוא מכשול גדול מאוד, שיש לנו לדעת שבאמת בין השלטון החדש ובין השלטון הקודם הכל הוא בכלל "כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ", שעצם המציאות של שלטון בעם ישראל שאינו מונהג ע"פ מצוות התורה ואינו סר למרות הקב"ה, הוא מציאות נוראה של חילול ה' שלא היה כדוגמתו מימות עולם, שעמו של הקב"ה מעמיד שלטון שאינו נשמע לתורת הקב"ה. וחלילה חלילה שיהיה איזה הרגשה של רצון ותקווה לשלטון כזה ולראש ממשלה כזה, או הרגשה של הזדהות והשתייכות עימו. ואנו כל ציפייטינו היא לשלטון מלך המשיח שמלכותו היא מלכות ה' בבריאה.

וקרוב הדבר לומר שבאמת זו עיקר מטרתה של ממשלת הזדון החדשה, שהרי באמת כל התקופה הממושכת האחרונה היא דבר מחודש ומפליא מאוד שהקב"ה הנהיג כזה אופן משונה של תהפוכות בשלטון שלא היה כדוגמתו. וקרוב לומר שהכל היה כדי שאנו נעמוד בנסיון זה, שכל התקופה הזאת היא סיבה גדולה ליצור בנו חלילה הרגשת הזדהות והשתייכות עם שלטון זה וראש ממשלה זה ולהביא בנו הרגשה של רצון ותקווה שיחזור לתפקידו. ואנו צריכים לעמוד בנסיון זה וליזהר שכל תקוותינו וציפייטינו תהיה למלכות ה' לבדו, ונזכה בעז"ה שתתקבל תפילתנו במהרה שאנו מבקשים **על כסאו לא ישב זר ולא ינחלו אחרים את כבודו.**

הנה ידוע לכל כי בעוה"ר בעת האחרונה קם בארץ ישראל שלטון חדש, אשר חרת על דגלו מלחמה בה' ובתורתו, שמצהיר בריש גלי שכוונתו לעקור כל דבר שבקדושה מן הארץ, וכן חרת על דגלו מלחמה בשומרי התורה ולומדיה בארה"ק. וכל בר לב מרגיש גודל הצער על רדיפת התורה ורדיפת לומדיה, ומלבד זאת גודל החילול שם שמים הנורא שיש בזה, אשר בארץ ישראל ארצו של הקב"ה, ועל ידי אנשים מזרע ישראל, נעשית הכרזה נוראה כזו שמכריזים מלחמה בה' ובתורתו, וביותר גדל החילול כשנעשה ע"י אנשים שמכריזים על עצמם כביכול שומרי תורה ומצוות, רח"ל.

והנה הדבר פשוט שחלק מהמטרה שהביאו עלינו משמים את השלטון הזה בעת הזאת, הוא כדי לעורר בנו ביתר שאת את הציפיה לגאולה, שהרי על זה אנו מתפללים כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, ואפשר שבזמנים שהשלטון אינו מכריז מלחמה גלויה כזאת נחלשת קצת ההרגשה והציפיה ל"תעביר ממשלת זדון מן הארץ", ואף יתכן כי מתגנבת איזו הרגשה כאילו אפשר "לחיות" עם השלטון הזה וכאילו חלילה השלטון הקודם היה "לכתחילה", ולכן הביא הקב"ה עלינו שלטון חדש שיכביד עולו עלינו, ובתוך זמן קצר כבר הספיק לגזור גזירות כבדות מאוד הן על התורה והן על לומדיה, כדי להחזיר בנו הציפיה למלכות ה'.

אלא שכאן בא נסיון גדול אלינו, והוא שכידוע בכל התקופה האחרונה היו תהפוכות רבות בענין השלטון, וכבר שנתיים ומחצה שאלו ואלו מנסים להשיג את השלטון ולא עלה בידם. ובכל התקופה הזאת הורגלנו לשים תקוותינו ורצוננו שיצליח השלטון הקודם להמשיך ולהחזיק ברסן השלטון, וזאת משום ששלטון הקודם היה באמת עדיף עבורינו, ובמשך זמן ארוך כ"כ של שנתיים ומחצה כל תקוותנו ויהיבנו היה שיצליח השלטון הקודם ויחזיק ראש הממשלה הקודם את תפקידו.

וממילא יש כאן מקום גדול שיפול חלילה איזו הרגשה בלב, שבמקום

טעם מצוות מזוזה

ולזכור יצ"מ ע"י התפילין. אמנם הדבר רחוק לכאן' כוונת הרמב"ן. [ועוד קשה ע"ז שהרי מש"כ בפר' שמע להניח תפילין היינו להניח את הפרשת שמע בתפילין, ולא כתיב בזה כלל להניח את פר' קדש והיה כי יביאך, וא"כ לא כתיב בזה יצ"מ ודוק].

ונראה לבאר כוונת הרמב"ן ע"ד פשוטו, דהנה הרמב"ן עצמו בפר' ואתחנן (ה' ט"ו) עמד בהא דשבת היא זכר ליציאת מצרים, וביאר הרמב"ן ששבת היא האמונה במעשה בראשית, והרי מה שאנו יודעים האמונה בבריאת העולם הוא מכח יציאת מצרים ולכן שבת היא זכר ליציאת מצרים. וכבר ביארנו בזה אשתקד שהיציאת מצרים אינה רק אמצעי והיכ"ת להגיע לאמונה אלא היא מעיקר מצוות האמונה דהמצוה היא להאמין דווקא מכח יצ"מ.

ומעתה יתבאר היטב דברי הרמב"ן, שכשם שאמונת מעשה בראשית היא זכר ליציאת מצרים, כך ממש אמונת שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד היא ג"כ זכר ליציאת מצרים, כיון שהאמונה אנו יודעים מיציאת מצרים, והמצוה להאמין בשמע ישראל היא להאמין דווקא מכח יציאת מצרים, ולכן במזוזה אנו מזכירים יצ"מ בזה שאנו מכריזים את אמונתנו שהיא מכח היציאת מצרים, ודוק היטב.

בפתח הגליון - המשך

לא כן, שאם כנים הדברים שחזר בו מלדרוש טעמי התורה, הרי שהרמב"ם לא היה מורה לנו כן לדרוש טעמי תורה, ובפרט שהרמב"ם לא היה מוכיח כדבריו משלמה המלך שחזר בו, וע"כ שגם לאחר שנתברר לשלמה שאין הכרח לטעמים, בכל זאת לא נמנע מלהמשיך ולדרוש טעמי התורה, ולכן שפיר הוכיח הרמב"ם משלמה שיש לדרוש טעמי תורה.

תגובות והוספות יתקבלו בברכה, ויובאו בעז"ה במדור ההערות (על דעת העורך)

ניתן לשלוח תגובות וכן לקבל את הגליון (וספר אליה תמימה) במייל, בכתובת e1315615645@gmail.com או בטל' 0527195975

ניתן לקבל את הגליון במייל בכתובת הנ"ל, כמו"כ ניתן לקבל ספר אליה תמימה (מהדורת מייל)

לתרומות נא לפנות לכתובת המייל או לטל' הנ"ל, ניתן להנציח את הגליון